

УДК 330.131.7:336.77

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ МІЖБАНКІВСЬКОГО КРЕДИТНОГО РИНКУ ТА ЙОГО СУЧАСНИЙ СТАН В УКРАЇНІ

Катерина Леонідівна ЛАРІОНОВА

к.е.н., доцент кафедри фінансів та банківської справи Хмельницького національного університету

Віталій Анатолійович ВІДЛАЦЬКИЙ

студент Хмельницького національного університету

E-mail: expert7219@gmail.com

Анотація. В статті теоретично обґрунтовано: сутність ринку міжбанківського кредитування та його визначення з позиції системного підходу. Проаналізовано сучасний стан розвитку ринку міжбанківських кредитів в Україні. Обґрунтована необхідність розробки дієвих заходів задля підвищення ефективності функціонування міжбанківського кредитного ринку в Україні.

Аннотация. В статье теоретически обосновано: сущность рынка межбанковского кредитования и его определение с позиции системного подхода. Проанализировано современное состояние рынка межбанковских кредитов в Украине. Обоснована необходимость разработки действенных мер для повышения эффективности функционирования межбанковского кредитного рынка в Украине.

Ключові слова: банк, кредит, ринок, економічна система, ризик, криза, міжбанківський кредитний ринок, рефінансування, ліквідність.

Ключевые слова: банк, кредит, рынок, экономическая система, риск, кризис, межбанковский кредитный рынок, рефинансирование, ликвидность.

Постановка проблеми. Розвиток банківської системи постійно супроводжується появою нових особливостей її функціонування, які ще не отримали належного висвітлення в економічній науці. Власне розвиток міжбанківського кредитного ринку є одним із ключових факторів, що визначають стан банківської системи в цілому.

Міжбанківський кредитний ринок України належить до тих сегментів банківської системи, які на сьогодні потребують більш детального аналізу. Таким чином, головним завданням економічних досліджень даного питання є виявлення дієвих заходів для підвищення ефективності функціонування міжбанківського кредитного ринку в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження міжбанківського кредитного ринку знайшло відображення у таких вчених: А. Епіфанов, А. Мороз, М. Савлук, О. Васюренко, С. Мочерний, І. Сало, І. Гуцал, О. Дзюблюк, І. Івасів, В. Лагутін, В. Стельмах, Р. Тиркало, О. Кузьмак, Я. Остапчук та інші. Проте, не зважаючи на велику кількість вчених, що досліджували дане питання, у вітчизняній економічній літературі не приділено достатньо уваги розкриттю як сутніс-

них аспектів міжбанківського кредиту, так і ролі його ринку в банківській системі.

Метою статті є поглиблення вивчення сутності ринку міжбанківського кредитування із застосуванням системного підходу, визначення ролі в діяльності банківської системи України, оцінка його розвитку та сучасного стану, розробка рекомендацій підвищення ефективності його функціонування.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. На сучасному етапі набув широкого використання системний підхід до аналізу різноманітних явищ та процесів, що відбуваються в економіці. Як універсальний метод дослідження, він ґрунтується на тому, що досліджуваний об'єкт розглядається як цілісна система, що складається із взаємопов'язаних частин і одночасно входить до складу системи більш високого порядку [5].

Використання системного підходу у економічній теорії нерозривно пов'язане із поняттям «економічної системи». Дослідженню цієї категорії значна увага приділена у роботах К. О. Погребинської [12]. Серед підходів до трактування економічної системи вона виділяє наступні:

- економічна система – це впорядкована, самокерована цілісність множини різноманітних економічних відносин (виробничих), носієм яких виступає індивід та господарюючі одиниці, до складу яких він входить [8];

- економічна система – це сукупність механізмів та інститутів для прийняття та реалізації рішень, що стосуються виробництва, доходу та споживання в рамках визначеної географічної території [16];

- економічна система включає усі інститути, організації, закони і правила, традиції, переконання, позиції, оцінки, заборони і схеми поведінки, що прямо чи опосередковано впливають на економічну поведінку і результати [15].

Проаналізувавши та узагальнивши підходи зарубіжних авторів до визначення економічної системи, можна зробити висновок, що міжбанківський ринок можна вважати економічною системою бо йому притаманні усі ті характеристики, на яких наголошують автори.

Оскільки міжбанківський ринок є сукупністю взаємопов'язаних елементів, що функціонують як єдине ціле, і за своєю суттю є системою,

доцільним є використання системного підходу до його вивчення, в рамках якого міжбанківський ринок будемо розглядати як комплекс взаємопов'язаних підсистем, об'єднаних спільною метою, із притаманними йому інтегративними властивостями, внутрішніми та зовнішніми зв'язками.

У зв'язку з цим ринок міжбанківських кредитів слід розуміти як частину ринку позичкових капіталів, на якому відбувається перерозподіл вільних грошових ресурсів між комерційними банками та Національним банком України, а також між собою, з використанням різноманітних інструментів міжбанківського кредитування.

Як складна економічна система міжбанківський кредитний ринок забезпечує задоволення потреб його суб'єктів (входи системи), що пов'язані із трансформацією одних фінансових ресурсів у інші, розміщенням вільних та залученням необхідних фінансових ресурсів у визначені строки, шляхом використання відповідних інструментів ринку, що у підсумку визначає фінансові результати його суб'єктів (виходи системи) (рис. 1).

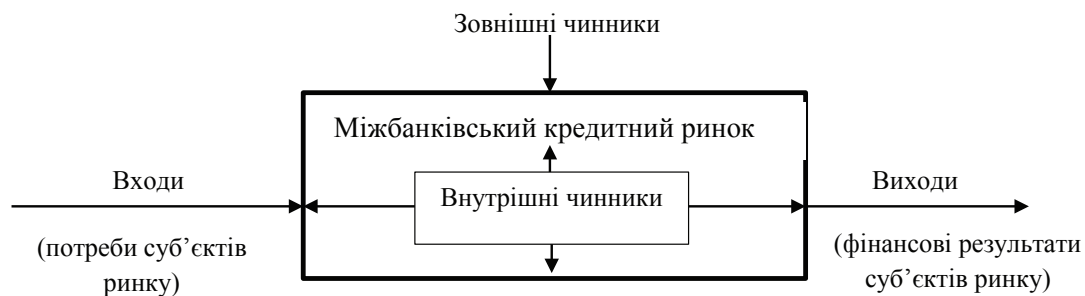

Рис. 1. Міжбанківський кредитний ринок як економічна система

Відповідно до класифікації, наведеній у [10], міжбанківський кредитний ринок належить до систем, яким властиві ознаки представлені на рисунку 2.

Враховуючи розглянуті вище особливості міжбанківського кредитного ринку як економічної системи, можемо стверджувати, що це поняття комплексне. З одного боку – це елемент фінансового ринку, з іншого ж – це самостійно функціонуючий ринок, який має свою унікальну внутрішню будову, є відокремленим від інших ринків і взаємодіє з ними, обмінюючись інфор-

мацією та ресурсами, має певне призначення, що відображається у його функціях.

З огляду на це під міжбанківським кредитним ринком будемо розуміти систему відносин між суб'єктами ринку з метою задоволення їх потреб у трансформації одних фінансових ресурсів у інші, розміщенні вільних та залученні необхідних фінансових ресурсів у визначені строки шляхом використання відповідних інструментів ринку, що у підсумку визначає їх фінансові результати

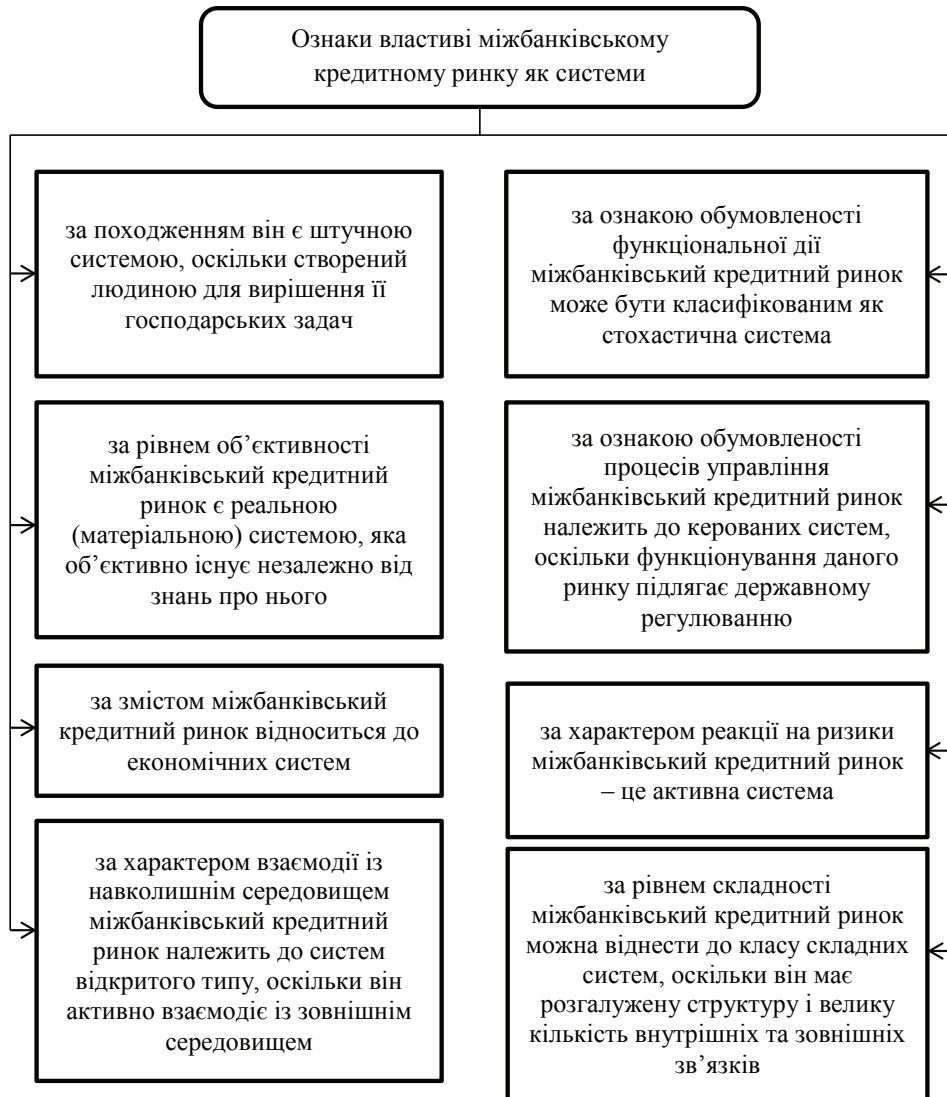

Рис. 2. Ознаки властиві міжбанківському кредитному ринку як системі

З метою аналізу та систематизації, виокремлення спільних і відмінних положень згрупуємо визначення різних науковців за конкретними критеріями, які вкладають автори в зміст поняття «міжбанківського кредиту» (таблиця 1).

На наш погляд доцільно дати наступне визначення дефініції «міжбанківського кредиту»: між-

банківський кредит – це економічні відносини, що виникають між банками з приводу мобілізації тимчасово вільних коштів для виконання резервних вимог НБУ, задоволення потреби власних клієнтів у кредитах та забезпечення підвищення ліквідності.

Таблиця 1

Підходи різних авторів до визначення дефініції «міжбанківський кредит»

№	Автори	Визначення
1	2	3
Міжбанківський кредит як підвид кредиту		
1	С. Г. Арбузов [1]	Міжбанківський кредит (interbank loans) – кредит, наданий на міжбанківському ринку одним банком іншому. Кредитні відносини між банками визначаються на договірних засадах шляхом укладання кредитних угод, які передбачають умови розміщення тимчасово вільних коштів, права та зобов'язання сторін з належним оформленням справ за міжбанківським кредитом.

Таблиця 1 (продовження)

2	А.В. Калтирін [7, с. 116]	Міжбанківський кредит – це кредит, що надається одним банком іншому або депозити банку, які розміщуються в інших банках.
3	А. Г. Івасенко [6, с. 18]	Міжбанківський кредит – це форма кредитування банками один одного, це дороге джерело додаткових ресурсів, які надаються на короткий термін
4	К. Р. Тагирбекова, Н. В. Богатирьова [14, с. 223]	Міжбанківський кредит – це кредит, що надається одним банком іншому або депозити банку, які розміщуються в інших банках.
Міжбанківський кредит як операція по залученню коштів		
5	Ф. Ф. Бутинець, А. М. Герасимович [2]	Міжбанківський кредит – це оперативне за способом залучення коштів, але дороге джерело ресурсів банку
6	О. В. Васюренко [3, с. 121]	Міжбанківський кредит – це операція, що надає можливість банкам з недостатнім обсягом ресурсів забезпечувати виконання резервних вимог НБУ та задовольняти потреби власних клієнтів у кредитах
7	Л. О. Дробозіна [4, с. 249]	Міжбанківський кредит – це одна з найбільш поширених форм господарської взаємодії кредитних організацій

Джерело: розроблено автором з використанням матеріалів [1, 2, 3, 4, 6, 7, 14]

Також на підставі проведеного дослідження до сутності міжбанківського кредиту та визначення міжбанківського кредитного ринку із застосуванням системного підходу, можна стверджувати, що міжбанківський кредит виконує такі функції: підтримання ліквідності банків, розширення ресурсної бази, індикатор кризових ситуацій.

Можливість залучення додаткових коштів на міжбанківському кредитному ринку є одним із способів підтримки ліквідності, і відповідно, платоспроможності банку. Це зумовлено тим, що міжбанківський кредит є найбільш оперативним та доступним джерелом коштів порівняно з іншими джерелами. При залученні міжбанківського кредиту у банку-позичальника відповідно відбувається розширення ресурсної бази. Так, банк-кредитор отримує прибуток у вигляді процента за міжбанківський кредит, а банк-позичальник – необхідні кошти для задоволення потреб клієнтів. З усіх наявних на сьогодні фінансових інструментів міжбанківські кредити найбільш оперативно реагують на зміну кон'юнктури фінансового ринку, оскільки банки часто розглядають ринок міжбанківських кредитів як оперативне джерело засобів для активних операцій в інших сегментах фінансового ринку. Тому міжбанківські кредити є своєрідним барометром стану фінансового ринку в цілому.

На сучасному етапі міжбанківське кредитування займає особливе місце в економіці, оскільки є не лише додатковим джерелом коштів для підтримання ліквідності комерційних банків, а й визначає фінансову стабільність як банківської системи, так і економіки в цілому.

Міжбанківське кредитування має ряд переваг над іншими джерелами поповнення ресурсної бази банків, а саме: надійність повернення позичених коштів, на відміну від інших позичальників, значно вища, оскільки банки вважаються більш надійними позичальниками; швидкість отримання, адже в разі виникнення потреби у ресурсах можна в будь-який момент отримати кошти від інших банків, які мають вільні кошти; короткостроковий характер – на відміну від інших джерел поповнення ресурсної бази, міжбанківські кредити в разі необхідності можна залучати на досить короткий термін [9].

Міжбанківський кредитний ринок України за обсягами, структурою та інструментами відрізняється від ринків розвинених країн, а розвиток операцій банків з міжбанківськими кредитами знаходиться на відносно низькому рівні.

З метою аналізу міжбанківського кредитування побудовано діаграму, яка показує загальний обсяг міжбанківських кредитів за 2012–2014 рр. (рис. 3).

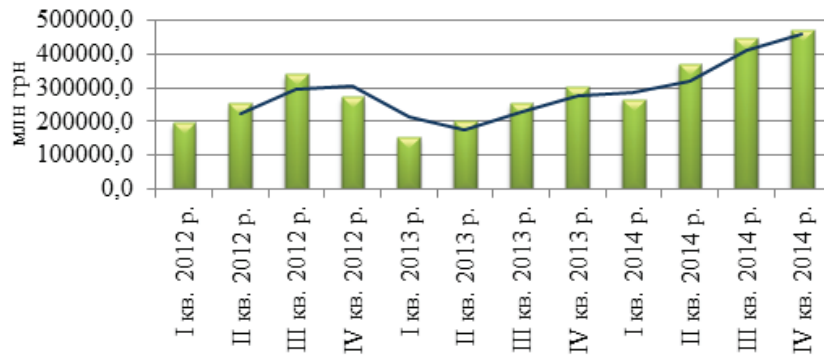

Рис. 3. Обсяг міжбанківських кредитів за 2012-2014 рр. в Україні (по кварталах)

Джерело: розроблено автором з використанням матеріалів [11]

Зростання обсягу операцій у 2014 р. свідчить про те, що ринок міжбанківського кредиту в цей час використовувався як джерело залучення відносно дешевих ресурсів. Банки використовували міжбанківський ринок переважно для покриття

дефіциту ліквідності, а не як джерело дешевого ресурсу. За перший квартал 2013 р. обсяг кредитних операцій був на рекордно низькому рівні, хоча відсоткові ставки за міжбанківськими кредитами не перевищували 6 % річних (рис. 4).

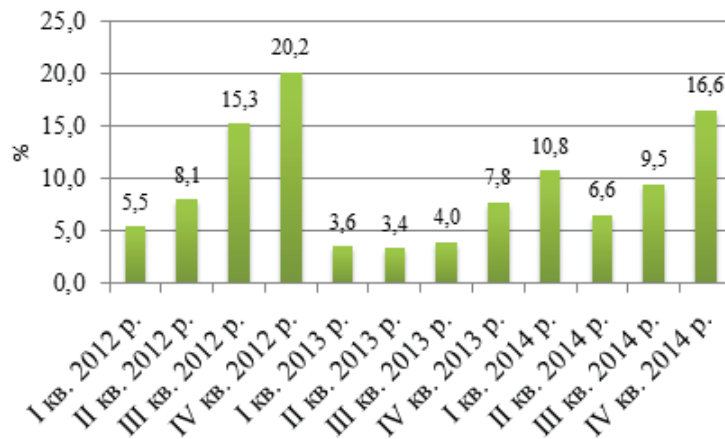

Рис. 4. Динаміка відсоткових ставок на ринку міжбанківського кредиту за 2012–2014 рр. в Україні (по кварталах)

Джерело: розроблено автором з використанням матеріалів [13]

Для цього періоду характерними є брак мотивації та небажання одних банків надавати кредити іншим. Спричинено це тим, що навіть системні банки в цей період притримували кошти про всяк випадок як «подушку безпеки» (існували очікування погіршення ситуації).

Висновки. У результаті дослідження впливу міжбанківського кредитування на розвиток банківської системи можна стверджувати, що для активізації роботи банківської системи на ринку міжбанківських кредитів необхідно вжити заходів щодо оптимізації існуючої організації ринку

міжбанківських кредитів. Тому можна виділити наступні заходи для підвищення розвитку міжбанківського кредитного ринку:

- необхідно доопрацювати нормативно-правову базу;
- спростити процедуру рефінансування та послабити вимоги до забезпечення;
- неухильно дотримуватись чинного законодавства і за найменше порушення застосовувати відповідні санкції;
- в умовах кризи видавати кредити рефінансування під жорстоким контролем, стійким і

платоспроможним банкам;

- здійснення центральними банками операцій рефінансування тільки з фінансово стабільними кредитними організаціями;

- використання стандартизованого забезпечення при кредитуванні центральними банками;

- використання при контролі за ризиками однакових інструментів, але в різних поєднаннях.

Список використаних джерел:

1. Арбузов С. Г. Банківська енциклопедія / С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова. — К. : Центр наукових досліджень Національного банку України: Знання, 2011. — 504 с.
2. Бутинець Ф. Ф. Аналіз діяльності комерційного банку: навч. посіб. / Ф. Ф. Бутинець, А. М. Герасимович. — Житомир : ПП «Рута», 2002. — 384 с.
3. Васюренко О. В. Банківські операції: навч. посіб. / О. В. Васюренко. — К. : Знання, 2008. — 318 с.
4. Дробозіна Л. О. Фінанси. Грошовий обіг. Кредит: навч. посіб. / Л. О. Дробозіна. — Рівне : «Вертекс», 2001. — 352 с.
5. Зеленська М. І. Міжбанківський ринок з позиції системного підходу / М. І. Зеленська // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». — 2012. — С. 258.
6. Ивасенко А. Г. Межбанковский кредит: сущность, проблемы и перспективы развития / А. Г. Ивасенко. — М. : Вузовская книга, 1998. — 120 с.
7. Калтырин А. В. Деятельность коммерческих банков: учеб. пособ. / А. В. Калтырин. — Ростов н/Д: «Феникс», 2004. — 384 с.
8. Крапивенский С. Е. Соціальна філософія / С. Е. Крапивенский. — М., 1998.
9. Кузьмак О. М. Міжбанківське кредитування: особливості та роль у банківській діяльності / О. М. Кузьмак // Наукові записки Острозької академії. Серія: економіка. — 2003. — № 4. — 86 с.
10. Лапыгин Ю. Н. Теория организации : учебное пособие / Ю. Н. Лапыгин. — М. : Инфра. — М, 2007. — 311 с.
11. Основні показники стану міжбанківського кредитного ринку / Щоденні данні Національного банку України // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44580.
12. Погребинская Е. А. Эволюционные изменения в экономических системах: теория, методология, практика : дис. д-ра экон. наук: 08.00.01. / Е. А. Погребинская. — Саратов, 2006. — 452 с.
13. Процентні ставки на міжбанківському ринку // Бюлетень НБУ. — 2015. — № 3. — 160 с.
14. Тагирбеков К. Р. Основы банковской деятельности / К. Р. Тагирбеков, Н. В. Богатырев. — М. : Банки и биржи, 1996. — 425 с.
15. Frederic L. Pryor. A Guidebook to the Comparative Study of Economic Systems. — Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1985. — P. 15.
16. Paul R. Gregory, Robert C. Stuart. Comparative Economic Systems. — 2nd ed. — Boston etc.: Houghton Mifflin, 1985. — P. 29.